

Opinnäytetyö (AMK)

Esittävä taide

Teatteri

2015

Jouko Enkelnotko

HAIRAHDUKSIA

– identiteettiä etsimässä Shakespearen
vanavedessä

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Esittävä taide | Teatteri

2015 | 43

Minna Haapasalo

Jouko Enkelnotko

HAIRAHDUKSIA – IDENTITEETTIÄ ETSIMÄSSÄ SHAKESPEAREN VANAVEDESSÄ

Ohjasin teatteri-ilmaisun ohjaajan opinnäytetyöni taiteellisena osana William Shakespearen *Hairahduksia* (*The Comedy of Errors*). Esitys sai ensi-iltansa marraskuussa 2014 Turun AMK Taideakatemian Köysiteatterissa. Tässä kirjallisessa osiossa tutkin näytelmän tulkintaa ja ohjaukseni toteutusta. Käytin osana tulkintaa viron kieltä, nukketeatteria ja videoprojisoitinta. Ville Saarikosken valokuvat havainnollistavat näytelmän visuaalista maailmaa.

Hairahduksia on Shakespearen alku-uran aikainen teos, jossa hän mm. tutkii identiteettiä. Juonen keskiössä on kahden identtisen kaksosparin sekoittuminen. Sijoitin näytelmän antiikin ajan sijaan nykypäivään ja tarkalleen ottaen vappuun. Tapahtumapaikka Efeso muuntui Suomen Turuksi ja syrakuusalaista tein virolaisia.

Näyttelin Hairahduksissa Kouvolan teatterissa vuonna 1998 molemmat Dromiot. Siitä lähtien olen halunnut ohjata teoksen. Shakespeare ja Hairahduksia toimivat aikoinaan apuna oman näyttelijä-identiteetin synnyttämisessä. Nyt saivat ne taas roolin kättilönä – tällä kertaa ohjaajalle.

ASIASANAT:

Shakespeare, Hairahduksia, The Comedy of Errors, viron kieli, nukketeatteri, videoprojisointi, vappu, Köysiteatteri.

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Performing Arts | Drama Instructor

2015 | 43

Minna Haapasalo

Jouko Enkelnotko

THE COMEDY OF ERRORS – SEEKING FOR THE IDENTITY IN THE WAKE OF SHAKESPEARE

As an artistic distribution of my drama instructor thesis, I directed William Shakespeare's *The Comedy of Errors* (*Hairahduksia*). The play had its premiere in November 2014 at The Arts Academy of Turku on the Köysiteatteri-stage. In this report, I study the analysis of the play and my implementation. As a part of my direction, I used Estonian, puppetry and video projection. The pictures taken by Ville Saarikoski expound upon the visual realization.

The Comedy of Errors is one of Shakespeare's early plays, in which he studies, among other things, identity. A center theme for the play is mistaken identities in between two identical twin pairs. I replaced the point in time from ancient Greek into the modern world and – more precisely – to the first of May. Instead of Ephesus, the venue became Turku and the Syracuse boys were adapted to Estonians.

I played both Dromios in *The Comedy of Errors* in Kouvola Theater 1998. Ever since, I have wanted to direct the piece myself. Shakespeare and "*Errors*" gave their helping hand giving birth to my actor's identity. Now they got to be midwives again – this time to a director.

KEYWORDS:

Shakespeare, The Comedy of Errors, Estonian, puppetry, video projection, first of May, Köysiteatteri.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 THE COMEDY OF ERRORS – EREHDYSTEN KOMEDIA	6
3 HAIRAHDUKSIA – IDENTITEETTIÄ ETSIMÄSSÄ	10
3.1 Tapahtumapaikka ja -aika	10
3.2 Viron kieli	12
3.3 Tilankäyttö	14
3.4 Vitruviuksen mies visualisoinnissa	16
3.5 Egeonin tarinan kuvitus	18
3.6 Näytelmän nuket	19
3.7 Hääkuva raivon kohteena	21
4 ROOLIANALYYSISTÄ TOTEUTUKSEEN JA TOISINPÄIN	22
4.1 Antipholukset ja Dromiot – montako tarvitaan?	22
4.2 Herttua Solinus – piratismiin Big Brother	24
4.3 Adriana ja Luciana – vastakohtaiset siskokset	27
4.4 Maili, Kurtisaani ja Abbedissa – naiskuvaa täydentämässä	28
4.5 Angelo ja Balthasar – Antipholuksen ryyppykaverit	32
4.6 Kauppias II, Oikeudenpalvelija ja Nippa – miehet Antipholuksen kimpussa	34
5 SHAKESPEARE PIIRTÄÄ IHMISMIELEN ÄÄRIVIIVAT	37
6 PANOS JA ANTI	41
LÄHTEET	43

LIITTEET

- Liite 1. Näytelmän juliste.
- Liite 2. Näytelmän käsiohjelma.

1 JOHDANTO

Teatteri-ilmaisun ohjaajaopintojen käytännöllinen opinnäytetyöni Turun AMK:n Taideakatemiaan oli ohjaus William Shakespearen näytelmästä *Hairahduksia* (*The Comedy of Errors*). Näytelmää esitettiin Turun Taideakatemian Köysiteatterissa neljä kertaa marraskuussa 2014. *Hairahduksia* on Shakespearen alkuuran aikainen teos, jonka ensi-illan tarkka ajankohta ei ole varmuudella tiedossa. Juonen keskiössä on kahden identtisen kaksosparin sekoittuminen.

Tutustuin *Hairahduksiin* työskennellessäni Kouvolan Teatterissa, jossa näyttelin kyseisessä teoksessa molemmat orja-Dromiot vuonna 1998. Siitä lähtien olen halunnut ohjata oman versioni tästä näytelmästä. Sovitin näytelmän nykyaikaan ja vappuun. Tapahtumapaikaksi määrittelin alkuperäisen antiikin Kreikan Efeson sijaan Suomen Turun. Syrakuusalaisista henkilöistä tein virolaisia, tarkemmin ottaen saarenmaalaisia. Suomennos oli Esko Elstelän (1980) ja vironkieliset osuudet Georg Meren (*Eksituste komöödia*, 1963). Esityksessä hyödynsin myös nukketeatteria ja videoprojisoitteja.

Tässä työssä käsittelen näytelmän psykologisia tulkintoja, sekä kieli- ja tyylivalintoja. Teoksen visuaalisen ilme on tallennettu Ville Saarikosken ottamiin esityskuviin, joita olen sommitellut tähän lukuisia. Näytelmän hahmogalleria esitellään myös valokuvin. Viimeisessä luvussa arvioin harjoitusprosessia ja lopputulosta.

2 THE COMEDY OF ERRORS – EREHDYSTEN KOMEDIA

William Shakespeare (1564–1616) kirjoitti uransa alkuvaiheessa neljä komedi-aa, joista mitään ei voida pitää varsinaisena mestariteoksena, mutta niissä on nupullaan hänen runollinen ja kirjallinen lahjakkuutensa (Traversi 1960, 7). *The Comedy of Errors* -näytelmän ensi-illasta ei ole varmaa tietoa, mutta ensimmäinen asiakirjamerkintä siitä löytyy vuodelta 1594. *The Comedy of Errors* on Shakespearen tuotannon lyhyin näytelmä: vain 1777 riviä ja tyyllilajiltaan se on yksi hänen farssillisimmistaan. Juonessa hän hyödynsi Titus Maccius Plautuksen (254–184 eea.) teoksia *Menaechmi* (*Kaksoset*) ja *Amphitryon*. (Holden 2003, 152)

Näytelmän muodossa toteutuu draaman kolmen ykseyden laki: yhtenäinen juoni, yksi tapahtumapaikka ja yhden vuorokauden sisään ajoittuvat juonenkäänteet (Opetushallitus 2014). Shakespearen näytelmistä tämä toteutuu Hairahduksien lisäksi vain *Myrskyssä* (*The Tempest*) (Wikipedia 2014). Suomessa teosta on esitetty ennen tätä ohjausta vain kuudesti (Tinfo 2015). Käytin ohjauksessani Esko Elstelän suomennosta *Hairahduksia* vuodelta 1980. Häneltä on peräisin paikannimen kirjoitusasu Syrakuusa. Uusin käännös näytelmästä on Leena Tammisen *Erehdysten komedia* (WSOY 2009).

Näytelmän juoni

Näytelmän tapahtumapaikka on antiikin Kreikan Efeso. Näytelmän alussa syrakuusalainen kauppias Egeon on herttua Solinuksen kuulusteltavana luvattomasta oleskelusta Efesossa. Efeson ja Syrakuusan kaupunkien välit ovat kireät, minkä seurauksena syrakuusalaisten läsnäolo Efesossa on kuoleman uhalla kielletty, ellei heillä ole maksaa suurta summaa lunnasrahoja. Egeon kertoo Herttualle vierailunsa syyksi aikuisen poikansa etsimisen. Egeon oli elänyt Syrakuusassa poikansa Antipholuksen ja tämän orjan, Dromion, kanssa poikien vauvaikäisinä sattuneesta haaksirikosta saakka. Haaksirikossa Antipholuksen

samanniminen identtinen kaksoisveli ja samoin Dromion kaksoisveli pelastuivat Egeonin vaimon, Emilian kanssa toiseen laivaan.

Haaksirikon jälkeen Egeonilla ei ole ollut tietoa vaimonsa ja toisen kaksosparin kohtalosta. Viisi vuotta sitten, kahdeksantoistavuotiaana, Syraakuusan Antipholus oli lähtenyt Dromion kanssa etsimään veljeään. Poikaa ei ollut kuulunut takaisin ja Egeon lähti puolestaan etsimään häntä, päätyen lopulta Efesoon. Herttua Solinus heltyy hieman Egeonin tarinasta ja antaa tälle päivän aikaa etsiä takuurahoja teloituksen välttämiseksi.

Puolustus. Egeon (Petri Tuominen) kertoo tarinaansa Herttualle. (Kuva: Ville Saarikoski.)

Syrakuusan Antipholus saapuu Efesoon orjansa Dromion kanssa, tietämättä, että kaksoisveljensä Efeson Antipholus elää siellä vaimonsa Adrainan ja Efeson Dromion kanssa. Adrianalla on lisäksi viehättävä pikkusisko Luciana. Efeson Dromio on kihloissa palvelijattaren, Mailin, kanssa. Kaksosparit menevät sekaisin ja tästä seuraa sarja koomisia erehdyksiä.

Salakuljetus. Kauppias I (Neeme Mänd) salakuljettaa Antipholuksen (Tito Tuononen) ja Dromion (Valtteri Haliseva) piraattilääkelaatikossa maihin. (Kuva: Ville Saarikoski)

Maihin saavuttuaan Syrakuusan Antipholus lähettää Syrakuusan Dromion kultarahojen kanssa majapaikkaan. Paikalle saapuu Efeson Dromio, jonka Syrakuusan Antipholus pieksää, koska tämä ei ymmärrä herransa kysymystä kultarahoista ja yrittää saada isäntänsä Fenix-kotiin syömään. Syrakuusan Antipholus päätyy lopulta syömään kaksoisveljensä vaimon, Adrianan, kanssa. Talon oikea isäntä, Efeson Antipholus, jää ulos Syrakuusan Dromion toimiessa portinvartijana. Kostoksi vaimolleen Efeson Antipholus lähtee ystävineen syömään Kurtisaanin luu.

Syrakuusan Antipholus rakastuu pikkusisko Lucianaan ja asia paljastuu mustasukkaiselle isosisko Adrianalle. Syrakuusan Dromio joutuu kaksoisveljensä kihlatun, palvelijatar Mailin syliin. Isännälleen hän kuvailee runsasmuotoista naista maapalloksi, josta voi löytää valtakuntia.

Efeson Antipholus pidätetään maksamattoman kultaketjun vuoksi ja ketju on päätynyt erehdyksessä Syrakuusan Antipholukselle. Roolihenkilöt eivät ymmärrä sekaannuksia ja kukin tahollaan luulee kaikkien tulleen hulluiksi. Syrakuusan

Antipholus ja Dromio joutuvat pakenemaan vainoajiaan luostariin, jonne Abbedissa ei päästä Adrianaa – väärää – miestä hakemaan.

Kun Egeonia ollaan viemässä mestaukseen, pyytää Adriana Herttua puuttumaan Abbedissan käytökseen. Paikalle ryntää Efeson Antipholus orjineen ja hän puolestaan pyytää Herttualta oikeutta. Herttua kuulustelee miestä ja Efeson Antipholus kieltää saaneensa kultaketjun ja syyttää vaimoa ulosjättämisestä. Egeon iloitsee nähdessään poikansa, luullen pelastajansa saapuneen, mutta Efeson Antipholus ja Dromio eivät tunne Egeonia. Hämmäntävän oikeudenkäynnin keskelle saapuu Abbedissa luostarista Syrakuusan Antipholuksen ja Dromion kanssa. Kaikkien läsnä ollessa väärinymmärrykset selviävät: veljekset ovat vihdoon löytäneet toisensa ja Abbedissakin paljastuu Antipholusten äidiksi, Emiliaksi. Tapahtunutta juhlistetaan joukolla luostarissa.

Vappupiknik. Adriana (vas. Tiia Sorjonen) odottaa juhlamäellä miestänsyömään siskonsa Lucianan (Saara Suni) ja Mailin (Maria Pahlman) kanssa. (Kuva: Ville Saarikoski.)

3 HAIRAHDUKSIA – IDENTITEETTIÄ ETSIMÄSSÄ

Tässä luvussa käsittelen omaa sovitustani ja tulkintaani *The Comedy of Errors* -näytelmästä. Käytin Esko Elstelän suomennosta *Hairahduksia* (1980), joka oli minulle tuttu Kouvolan teatterin esityksestä vuodelta 1998.

3.1 Tapahtumapaikka ja -aika

Näytelmän tapahtumapaikka alun perin on antiikin ajan Efesos, joka sijaitsee nykyisessä Turkissa. Toinen kaksospari on Syrakuusasta, joka puolestaan on rannikkokaupunki nykyisen Italian Sisiliassa. Koska halusin kaksosten välille väärinymmärryksiä lisäämään kielieron, oli sitä vahvistamaan tapahtumapaikaksi löydettävä suomalainen ja virolainen vastine. Valintaa ei kaukaa tarvinnut etsiä: Efesos oli antiikin Kreikassa merkittävä kaupunki, vähän samalla tavalla kuin pääkaupunkistatuksensa menettänyt Turku on Suomessa. Turku on satamakaupunki, niin kuin Efesoskin ja näytelmän useat viittaukset satamaan ja laivoihin on helppo ajatella todellisiksi. Turusta löytyy myös luostari. Olkoon Efesos siis Turku!

Esityksessä projisoitiin näyttämön takaseinään kuvia turkulaisista interiööreistä, kuten Aurajoesta, Tuomiokirkosta ja Turun Energian savupiipusta neonvaloteoksineen. Videoprojisoinneissa nähdään Herttua kävelemässä kohti Taideakatemian Köysiteatteria ennen Herttuan *Dropout*-ohjelman alkua eli alkuperäistekstissä ollutta teloitusta.

Syrakuusan vastineeksi valikoitui Saarenmaa osin siitä syystä, että sikäläinen õ-kirjain äänny vastaavalla tavalla kuin suomen kielen ö. Tämä seikka oli omiaan hieman helpottamaan näyttelijöiden haastetta oppia repliikit viron kielellä, õ-äänneen ollessa meille suomalaisille muutoin kovin vieras ja vaikea.

Ennen asettumistaan Efesokseen ovat Antipholus ja Dromio asuneet Korintissa. Sovituksessa se muuttui Kaarinaksi.

Aurajoki. Projisoinneissa käytettiin keväällä 2014 kuvattuja maisemia Turusta. (Kuva: Ville Saarikoski.)

Halusin tuoda näytelmän nykyaikaan. *The Comedy of Errors* on Shakespearen näytelmistä lyhyin ja yksi farssinomaisimmista (Wikipedia 2015). Tyyllilajiin sopi siis erinomaisesti vappu riehakkuutensa ansiosta. Päähenkilöt ovat nuoria, joten heidät voi nähdä osana vapun roolileikkejä ja opiskelijahaalarijoukkoa. Sattumoisin Viro on liittynyt Euroopan Unionin jäseneksi juurikin vappuna vuonna 2004.

Kauppias I oli tulkinnassa myös virolainen ja hän salakuljetti Saarenmaan Antipholuksen ja Dromion piraattilääkelaatikossa Turkuun. Kauppias ojensi heille opiskelijahaalarit ja Antipholukselle vielä ylioppilaslakin ja käski heitä tekeytymään suomalaisiksi.

Vappu toistui teemana myös projisoiduissa Ville Saarikosken valokuvissa. Niissä näkyivät mm. vapunpäivän juhlijoiden roskaama juhlamäki ilmapalloineen ja Aurajoen silloilla Suomen liput.

Vappu. Näytelmä alkaa Shakespearen tapaan tanssilla. Nousuhumalainen seurue tanssii letka-jenkkaa *Dirlandaa*-kappaleen säestyksellä. (Kuva: Ville Saarikoski.)

3.2 Viron kieli

Alun alkaen oivallus viron kielen käyttämisestä *Hairahduksissa* syntyi Kouvolan teatterissa vuonna 1996. Työskentelin silloin siellä näyttelijäharjoittelijana ja näyttelin molemmat Dromiot virolaisen Ingo Normetin ohjauksessa. Hänen tulkinnassaan Dromioita erotti Syrakuusan Dromion mukanaan kuljettama kamera; olihan hän turisti kaupungissa. Toivoin kuitenkin näyttelijäntyöllisesti jotain lisää erottamaan Dromiot toisistaan.

Näytelmässä Antipholus etsii Antipholusta ja Dromio Dromiota. Mitä, jos veli, joka etsii veljeään, olisikin laajempi kysymys? Mitä, jos veljeskansa etsisi veljeskansa? Mitä, jos kieli olisi veljekset erottava tekijä? Ajatus siitä, että myrsky olisi erottanut veljekset eri maihin, alkoi houkutella. Mitä, jos myrsky olisikin kuljettanut toiset kaksoset Viroon saakka? Virolaisella aksentilla saisi hahmoille tunnistettavan ja vieläpä koomisen eron.

Viron kieltä on perinteisesti käytetty koomisena elementtinä teatterissa ja sketsiviihteessä. Suomen ja viron kielten samankaltaisuudet ja toisaalta sanojen eri

merkitykset koetaan, ainakin Suomessa, huvittavina. Ääntämiseen meitä pe-rehdyttänyt Varsinais-Suomen Viro-keskuksen viron kielen opettaja Mari Jurtom kertoi, että virolaiset sanovat virolaista aksenttia matkivan suomalaisen puhuvan kuin Spede.

Tabletti. Saarenmaan Antipholus (Tito Tuononen) ja Dromio (Valtteri Haliseva) käyttivät sovel-lusta suomen oppimiseen. (Kuva: Ville Saarikoski.)

Näytelmän alussa Kauppias I kertoo Saarenmaan Antipholuksen ja Dromion olevan vaarassa kansalaisuutensa takia. Se on yksi syy vaihtaa kieli nopeasti suomeen. Herttuan valvova silmä kun voi olla missä vain. Mietin, missä tilan-teessa Antipholus ja Dromio palaisivat puhumaan äidinkieltään. Päädyin siihen, että Antipholuksella äidinkieli – eli tunteen kieli – nousee pintaan suuttuessa ja Dromiolla innostuessa ja hätääntyessä.

Käytin kielen oppimisessa Saarenmaan Dromion tabletti-tietokonetta, jossa ikään kuin oli sovellus, jolla voi kirjoittaen tai puhumalla kääntää lauseet suo-meksi. Suomennekset kuultiin, joko näyttelijöiden itsensä tabletilta lukemana, tai taltiointeina Turun Dromiota näytelleen Jussi Jätinvuoren puhumana.

Onnistuin hankkimaan näytelmästä Georg Meren vironkielisen käännöksen *Eksituste komöödia* vuodelta 1963. Saarenmaalaisten viroksi lausumien repliikkien avainsanat olivat joko täysin samoja tai tunnistettavan lähellä suomenkielistä sanaa.

Lisäsin esitykseen yhden laulunumeron kohtaan, jossa Luciana etsii Saarenmaan Antipholusta. Antipholuksen haavemaailmassa Luciana laulaa hänen kanssaan dueton *Kaelakee hääl* (suom. kaulaketjun ääni). Kyseinen laulu edusti Viroa Euroviisuissa vuonna 1996 tulkitsijoina Maarja-Liis Ilus ja Ivo Linna.

Kaelakee hääl. Saarenmaan Antipholus (Tito Tuononen) ja Luciana (Saara Suni) laulun ja rakauden lumoissa. (Kuva: Ville Saarikoski.)

3.3 Tilankäyttö

Turun Taideakatemiaan Köysiteatteri on niin sanottu musta laatikko, jonka katsumorakenteet ovat muunneltavissa. Minulla oli käytössä koko näyttämö. Lattialle levitettiin valkoiset tanssimatot, joita kehystivät kuvataideopiskelijoiden Jussi Riihelän ja Aleksii Liimataisen maalamat kuusi (6) kaupunkisermiä. Takaseinällä oleva valkoinen projisointikangas otettiin pois ja korvattiin Turun Sanomien ylijäämäpaperirullien avulla. Tämän paperisen projisointipinnan läpi Turun

Antipholus ryntäsi lopun mestauskohtaukseen. Takanäyttämöllä, projisointipaerien edessä, oli korokkeista rakennettu kapeahko katu.

Egeon istahti näytelmän alussa yleisön joukkoon eturiviin. Tilan sivuovia käytettiin myös mm. Adrianan raivokohtauksessa ja balettiryhmän sisääntulossa. Kattossa oleva vaijerisäleikkö mahdollisti *Kaelakee hääl* -laulunumerossa suuren sulan ja saippuakuplien leijumisen taivaalta. Nuket pysyttelivät suurimman osan näytelmää viisikulmioiden takana. Viisikulmioiden kankaiden läpi pystyi kulkemaan.

Näyttämokuva. Turun Taideakatemia Köysiteatterin näyttämö kuvattuna juuri ennen yleisön sisääntuloa ensi-iltana 19.11.2014. (Kuva: Ville Saarikoski.)

3.4 Vitruviuksen mies visualisoinnissa

Leonardo da Vinci (1452–1519) piirsi arkkitehti Vitruviuksen (80–70 eaa.–15 jaa.) kaanonin pohjalta tutkielman ihmisen mittakaavasta. Siinä mies on kuvattu kahdessa eri asennossa ympyrän ja neliön sisällä. Kyseinen kuva on edustanut aikansa ihmiskäsitystä, josta Shakespearen – myöhemmin eläneenä ja akateemisesti koulutettuna – on täytynyt olla tietoinen.

Minulle *Vitruviuksen mies* edustaa Antipholuksen hahmoa ja ajattelen Shakespearen tutkineen Hairahduksissa ihmisen ääriä puolella. Halusin da Vincin kuvan esitykseni julisteen pohjaksi. Sen päälle piirsinkin naivistisia kuvia tulkinnan teemoista: Viron lipun, käsinuken Dromiota markkeeraamaan ja Turun maamerkeistä Tuomiokirkon ja Turun Energian piipun valotaideteokseen. (Kuva julisteesta on liitteessä 1.)

Lavastuksessa olleet elementit, kolme (3) viisikulmiota, saivat inspiraation samaisesta da Vincin *Vitruviuksen miehestä*. Löysin internetistä kuvan, jossa piirroksen pää, kädet ja jalat muodostavat viisikulmion, joka muistuttaa muodoltaan taloa.

Taloja tarvittiin kolme (3): Kurtisaanin talo, Turun Antipholuksen Fenix-koti ja luostari. Viisikulmiot olivat kaikki erikokoisia ja niistä pienin oli lähinnä katsomoa ja suurin kauimpana. Talojen takana näyttelijöiden oli mahdollista olla piilossa nukkeja käsitellessään. Pienin viisikulmioista sai toimia Fenix-kodin siipirakennuksena, jossa Dromio vahtii porttia. Suurin, Fenix-koti, tehtiin jalustalla pyöritettäväksi ja käännettynä se muuttui luostariksi.

Sattumoisin talojen muodolle löytyi muitakin merkityksiä: viisikulmio on englanniksi *pentagon*, joka on myös Yhdysvaltojen puolustusministeriön hallintokeskuksen nimi. Ja teemoissammehan on kyse isoveljen valvovasta silmästä. Neuvostoliitossa oli käytössä laatusertifikaattina viisikulmio, jonka sisällä oli ihmisfiguuri vailla päätä.

Halusin kohtauksessa, jossa Turun Antipholus ja Dromio sidotaan toisiinsa, olevan viittaus da Vincin *Vitruviuksen mieheen*. Suurinta viisikulmiota pyöritettiin ja miehet sidottiin toisiinsa piirroksen mukaiseen asentoon.

Yhteensidotut. Kurtisaani (Ida Akkila) teippaa Turun Antipholuksen (Tito Tuononen) ja Dromion (Jussi Jätinvuori) viisikulmioon. (Kuva: Ville Saarikoski.)

3.5 Egeonin tarinan kuvitus

Näytelmän alussa Herttua Solinus kuulustelee Egeonia tämän laittoman maasaolon vuoksi. Tarina on melko pitkä ja se on monasti kuvitettu nukeilla. Näin tehtiin Kouvolassakin. Kuvittamisella voidaan taata, että yleisö ymmärtää näytelmän lähtökohdan kahdesta kaksosparista.

Päädyin tekemään kuvituksen tanssiteatterin keinoin. Koko muu näyttelijäryhmä tuli kohtaukseen tyllipuvut päällään. Neeme Mänd esitti nuorta Egeonia ja Ronja Siljander tämän vaimoa Emiliaa. Muut balettiryhmäläiset tekivät silkkikankailla meren ja myrskyn. Ryhmä muuntautui myös kaisloiksi ja kahdeksi laivaksi, joihin Egeon ja Emilia pelastautuvat. Ja koska tarpeistossa oli vapputeeman vuoksi ilmapalloja, saivat ne markkeerata parille syntyviä kaksosia. Ilmapallot olivat suurikokoisia ja ne näyttivät synnytyksessä suurilta linnunmunilta.

Balettiryhmä. Kreikkalaiset pylväät markkeerasivat myöhemmin kohtauksessa laivojen hätämastoja, joihin kaksosvauvat sidottiin myrskyssä. (Kuva: Ville Saarikoski.)

Kaksoset. Nuori Egeon (Neeme Mänd) pitää kaksosia sylissään myrskyssä. (Kuva: Ville Saarikoski.)

3.6 Näytelmän nuket

Halusin tutkia nukketeatterin mahdollisuuksia osana esitystä. Nukeilla voisi lisätä esitykseen yllätyksellisiä elementtejä. Niillä pystyisi luomaan perspektiivileikin ja kuvittamaan Shakespearelle tyypilliset repliikit, joissa kerrotaan roolihahmojen näyttämölle saapumisesta. Antipholus pieksää Dromiota useampaan otteeseen ja näin tämän klassisena Kasper-nukke hakkaamisena. Lisäksi loppukohaus, jossa molemmat Antipholut ovat samaan aikaan näyttämöllä, olisi toteutettavissa nukkien avulla.

Koetin etsiä valmiita nukkeja esitykseen ja konsultoin nukketeatterinlinjan vastaavaa Ari Ahlholmia asiasta. Koulun varastoista löytyneet nuket eivät olisi riittäneet miehitykseen, enkä onnistunut saamaan lisää nukkeja muualta. Päädyin Ari Ahlholmin neuvosta yksinkertaisimmin toteutettavaan vaihtoehtoon: kaksiulotteisiin, kepin päässä oleviin kasvoihin, joille rakennetaan paidan sisään hartiat ja näyttelijä pujottaa kätensä paidasta nukken kädeksi. Nukkien naamat kuvattiin näyttelijöiden kasvoista. Harjoituksiin saimme opettajaksi ja ohjaajaksi kolmannen vuosikurssin nukketeatteriopiskelijan Aati Saarvan.

Fenix-kodin portilla. Maili ja Saarenmaan Dromio eivät päästä Turun Antipholusta sisälle. (Kuva Ville Saarikoski.)

Nuket saivat esityksessä lopulta aika vähän näyttämöaikaa. Nuket markkeerasivat roolihahmojen sisääntuloja, jotka näyttämöllä oleva näyttelijä pohjusti sanallisesti. Yksi pieksentäkohtaus tehtiin simultaanisti nukeilla ja roolihahmoilla. Tyyllilajin ollessa farssinomainen, saatiin nukkien avulla pieksännän lisäksi muutama inhomealinen kohtaus koomiseksi. Muun muassa humalaisen miesjoukon saapuessa Balthasar-nukke virtsaa epähuomiossa Antipholuksen ja Angelon päälle. Pieni kauko-ohjattava auto oli osa yllätyksellistä perspektiivileikkiä.

3.7 Hääkuva raivon kohteena

Luciana on käynyt puhumassa Saarenmaan Antipholukselle ja moittinut tämän käytöstä Adrianaa kohtaan. Saarenmaan Antipholus ihastuu sovittelevaan pikusiskoon ja tunnustaa tälle rakkautensa. Kohtauksessa, jossa mustasukkainen Adriana saa tietää tästä, laitoin hänet turmelemaan hänestä ja Turun Antipholuksesta otetun hääkuvan. Hääkuva oli projisoitu paperiselle takaseinälle ja Adriana roiski suurella sudilla vettä siihen. Roiskiessa käynnistyi kuvasarja, jossa hääkuvan poseerausasento unohtuu ja Adriana ryntää kiinni Antipholuksen kurkkuun.

Hääkuva. Adriana (Tiia Sorjonen) käy Turun Antipholuksen (Tito Tuononen) kurkkuun kiinni. (Kuva: Ville Saarikoski.)

Avioliittoon astumisen lupaus on pyhä ja hääkuva on arvokas muisto annetusta lupauksesta. Hääkuvan turmeleminen on Adrianalta jo sinänsä vahva mielenosoitus. Projisoinnissa tapahtuva muutos kuvaa mustasukkaisen mielen voimaa. Normaalisti muuttumaton objekti reagoikin Adrianan raivon ja hääkuvassa oleva morsian asettaa petollisen miehen kaksinkertaisen hyökkäyksen kohteeksi. Aviomies Antipholus jää näin todelliseksi altavastaajaksi.

4 ROOLIANALYYSISTÄ TOTEUTUKSEEN JA TOISINPÄIN

Tässä luvussa käsittelen näytelmän roolihahmoja ja omaa tulkintaani heistä. Näytelmässä on kaiken kaikkiaan neljätoista (14) roolia ja esittelen hahmogallerian myös kuvin. Osa näyttelijöistä teki useamman roolin ja he osallistuivat Egeonin tarinan kuvittamiseen tanssiryhmässä. Maskeeraukset suunnitteli ja näyttelijöille opetti TYA-ammattioppilaitoksesta maskeeraajaopiskelija Rose Snell.

4.1 Antipholukset ja Dromiot – montako tarvitaan?

Kouvolan teatterissa ohjaaja Ingo Normet toteutti Antipholukset yhdellä (1) ja Dromiot samoin yhdellä (1) näyttelijällä. Antipholukset ja Dromiot eivät loppukohtausta lukuun ottamatta ole samaan aikaan näytämöllä, joten vain se jäi ohjauksellisesti ratkaistavaksi. Kouvolassa päädyimme käyttämään näyttelijöiden muodostamaa ryhmää maskina, jota Antipholuksia näytellyt näyttelijä kiersi. Dromioiden loppudialogissa hyödynsimme käsinukkeja. Varhaisessa vaiheessa olin päättänyt käyttää nukkeja osana tulkintaa ja olin myös ajatellut miehittää Antipholukset ja Dromiot neljän (4) sijaan kahdella (2) näyttelijällä.

Työryhmän kasaaminen oli jäänyt syksylle ja pidin koe-esiintymiset Taideakatemiassa syyskuussa 2014. Koe-esiintymisistä ilmoitettiin Taideakatemiassa käytävillä ja sähköposteissa opiskelijoille. Olin lähestynyt myös Varsinais-Suomen Viro-keskusta ja tiedustellut heiltä vironkielisiä harrastajanäyttelijöitä. Heidän kauttaan sain yhteensä viisi (5) yhteydenottoa ja pääsykokeeseen osallistui lopulta yksi (1) virolaissyntyinen mies.

Keväällä 2014 olin miehittänyt kolmannen vuosikurssin teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelija Tito Tuonoson Antipholuksien tuplarooliin ja samalta vuosikurssilta Saara Sunin pikkusisko Lucianaksi. Muiden osalta tilanne oli avoin. Koe-esiintymiseen osallistui lopulta kuusi (6) henkilöä, joista viisi (5) oli Taideakatemiassa ensimmäisen vuosikurssin teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelijaa. Koe-

esiintymisen jälkeen aloin pohtia, josko sittenkin päätyisin kahteen näyttelijään per kaksospari (2x2).

Koska tuplarooli oli melkoinen haaste aikoinaan itselleni ja viron kieli vielä lisäisi näyttelijöiden työmäärää, pelkäsin haasteen olevan liian suuri opiskelijoille. Teksti on osin runomuotoista, eikä näin ollen helpointa ulkoa opittavaksi. Yhdellä näyttelijällä toteutettuna kaksosten identtisyys olisi ratkaistu, mutta toki puvustuksella ja maskeerauksella toteutettavissa kahdellakin näyttelijällä.

Pohdintojen jälkeen päädyin käyttämään yhtä (1) näyttelijää Antipholuksina ja (2) kahta Dromioina. Tämä poikkeaisi tiedossani olevista tulkinnoista. Työmäärä Dromioiden näyttelijöillä puolittuisi, mikä ottaen huomioon lyhyen harjoitusajan olisi osittainen helpotus. Yhdellä näyttelijällä Antipholukset ja heidän sekoittuminensa olisi myös pienoinen pätkinä yleisölle.

SAARENMAAN ANTIPHOLUS: (syryään)

Maan päällä, taivaassa vai helvetissä?

Nukunko? Valvon? Järkenikö meni?

Tuttuna näille, vieras mielestäni, itselleni...

Veetilkk. Saarenmaan Antipholus (Tito Tuononen) miettii osaansa maailmassa. Valkokankaalla Turun Antipholus valmistautuu rooliinsa. (Kuva: Ville Saarikoski)

Kun yleisö tietää näytelmän juonen tapahtumista enemmän kuin roolihahmo, puhutaan draamallisesta ironiasta (Paavolainen 1997). *Hairahduksia* on täynnä näitä elementtejä. Yleisö tietää Egeonin alkumonologista, että kaksospareja on kaksi. Antipholukset ovat eräänlainen akseli, jonka ympärille juoni kehkeytyy. Mielestäni hahmojen paranoidisuus eli vainoharhaisuus vahvistuu yhdellä näyttelijällä toteutettuna. Kahdella näyttelijällä Dromion rooleista saadaan vahvemmin esiin heidän turhautumisensa palvella oikukkaalta ja epäjohtonmukaiselta tuntuvaa herraa. Ja toisaalta, kahdella Dromiolla Antipholuksien näyttämöllinen ironia vahvistuu.

4.2 Herttua Solinus – piratismiin Big Brother

Pohdin herttua Solinuksen hahmoa. Hän on näytelmässä ehdoton auktoriteetti, jolla on valta mestata. Mietin, mikä on nykypäivän auktoriteetti, jonka uhmaaminen olisi edes jotenkin verrattavissa häneen. Mieleeni juolahti tosi-tv-ohjelma *Big Brother*, jossa kaiuttimista tuleva ääni toimii kasvottomana auktoriteettina, jota ohjelman osallistujat nöyrinä kuulevat.

Syrakuusan ja Efesoksen välillä on kauppasaarto, joka tietysti on nykypäivää sekin EU:n ja Venäjän välillä. Ylikansallinen bisnes luo ilmiöitä, jotka ylittävät valtioiden oikeuskäsitykset ja lait. Rikollisliigoilla on omat johtajansa, jotka luovat omat sääntönsä ja kostojärjestelmänsä. Lisäksi näytelmässä oleva aitouden teema nosti esiin kopioinnin ja piratismiin. Ja kopioihan itse Shakespearekin näytelmän juonen Plautukselta.

Päätin toteuttaa Herttuan videotekniikan avulla. Kuvaajaksi ja leikkaajaksi sain elokuvan ja television koulutusohjelman kolmannen vuosikurssin opiskelijan Johannes Repon.

Mietin keväällä 2014 kolmea (3) eri vaihtoehtoa Herttuaksi:

1. Uudessa-Seelannissa asuva suomalais-saksalainen Kim Dotcom, joka on luonut omaisuutensa internetissä toimivilla piraattipalvelimilla. Hänen kartanoonsa tehtiin vuonna 2012

väijytys Yhdysvaltojen toiveesta, mikä on oiva esimerkki kansainvälisestä piratismiin vastaisen sodan voimankäytöstä. Hänessä yhdistyisivät kaikki tulkintani teemat. Herttua hallitsisi valtakuntaansa Skype-yhteydellä. Hänen puhumansa kieli voisi hyvin olla jokin muu kuin suomi ja puheen voisi tekstittää tarvittaessa. Lisäksi produktion uutiskynnys ylittyisi valtakunnallisesti, jos hän esiintyisi näytelmässämme.

2. Vankeusrangaistusta suorittava vapaaehtoinen, jonka voitaisiin ajatella johtavan vankilasta käsin rikollista liiketoimintaa. Mahdollisesti virolainen, joka osaa lisäksi venäjää. Kuvauspaikkana olisi oikea selli tai vankilan muu interiööri. Suomen mediassa on keskusteltu virolaisista, jotka tekevät rikoksia Suomessa, jotta pääsisivät tekemään työtä suomalaisessa vankilassa: Palkkataso suomalaisessa vankilassa kun on parempi, kuin keskimäärin Viron työelämässä (YLE 2013). Lisäksi suomalaiset ovat perinteisesti tuoneet Viron matkoiltaan piraattitaltiointeja ja -lääkkeitä.
3. Dramaturgian lehtori Pentti Halonen, joka on armoitettu koomikko ja jolla on virkansa puolesta auktoriteettiasema Taideakatemiassa. Hän on myös työskennellyt peliyhtiössä käsikirjoittajana. Hänen valintansa loisi uuden tason tulkinnalle ja hänessä fakta ja fiktio voisivat sekoittua: Opettaja, joka työpäivän jälkeen hallitsee viihdemaailmaa kovin ottein.

Lähestyin Kim Dotcomia toukokuussa 2014 löydettyäni hänen profiilinsa Facebookissa. Hän ei milloinkaan vastannut viestiini. Vankilayhteistyön pohjustaminen tuntui lopulta niin työläältä, että päädyin vaihtoehtoista helpoimmin toteuttavaan: Pentti Haloseen.

Herttua. Lehtori Pentti Halonen kuvauksissa. Kameran takana säätää opiskelija Johannes Reppo. (Kuva: Jouko Enkelnotko.)

Herttua esiintyy näytelmässä aivan alussa ja lopussa. Herttuan kuvauspäiviä oli alun alkaen varattu kaksi (2) samalle viikolle lokakuussa. Ensimmäisen kuvauspäivän aikana kuvasimme alkukohtauksen Pentti Halosen työhuoneessa. Sairaustapauksen vuoksi jouduimme perumaan jälkimmäisen päivän.

Uusi kuvauspäivä saatiin järjestettyä marraskuussa, jolloin harjoittelimme jo Köysiteatterissa ja lavastus oli melkein valmis. Ensimmäisen kuvauksen materiaaliin oli tarve tehdä tulkinnallisia muutoksia. Olin Johannes Repon kanssa kuvannut esityksen mainosmateriaalia Köysiteatterissa ennen Herttuan uusintakuvausta. Päätin lennossa vaihtaa kuvauspaikkaa. Köysiteatterin lähes valmiit lavasteet valotilanteineen tarjosivat oivan ympäristön Herttualle ja hänen hahmonsa sai uuden ulottuvuuden tv-juontajan ominaisuudessa. Maskihuoneeksi rakennettu pukuhuone sai toimia uudelleen kuvatus alkukohtauksen interiörinä, jossa Herttuaa maskeeraa pipopäinen mies. (Tein ns. cameo-roolin maskeeraajana.) Lisäksi Herttuan saapuminen ulkoa Varvintorilta Köysiteatteriin näytettiin ennen *Dropout*-ohjelman mestauskohtausta. Toisena kuvauspäivänä videokuvaajana toimi Ville Saarikoski.

4.3 Adriana ja Luciana – vastakohtaiset siskokset

Adrianan rooli on vahvan ja äärimmäisen mustasukkaisen naisen rooli. Adriana tarkoittaa ”tummaa” ja ”naista Hadriasta” (sheknows 2015). Hadria on kaupunki, joka sijaitsee nykyisen Italian pohjoisosassa. Adrianan tumma puvustus nahka-korsetteineen henki lady dominaa ja hänellä oli vapun kunniaksi mustat siivet selässä. Meikki oli liioitellun vahva ja silmämeikki kyynelistä valunut.

Siskokset. Luciana (Saara Suni) eläytyy isosiskonsa Adrianan (Tiia Sorjonen) tuskaan. (Kuva: Ville Saarikoski.)

Luciana on Adrianan älykäs ja sovitteleva pikkusisko, johon Saarenmaan Antipholus rakastuu. Luciana tarkoittaa suomeksi valoa ja valaisua (sheknows 2015). Puvustuksessa hänellä oli ylioppilaslakki, joka oli yhdistävä tekijä Antipholuksien kanssa. Samoin kuin siskollansa, oli hänelläkin siivet selässä, mutta väritään valkoiset. Meikki oli kevyt ja korosti Lucianan luonnollisuutta ja maanläheisyyttä. Lisäksi hiukset oli kiharrettu naisellisesti.

4.4 Maili, Kurtisaani ja Abbedissa – naiskuvaa täydentämässä

Shakespeare täydentää näytelmän naiskuvaa kolmella toisistaan poikkeavalla hahmolla: palvelijattarella, prostituoidulla ja luostarin abbedissalla, joka paljastuu lopulta Antipholusten äidiksi, Emiliaksi.

Maili – au pair afrikkalaisilla juurilla

Turun Antipholuksella ja Adrianalla on palvelijatar Maili, joka on myös Turun Dromion kihlattu. Elstelän suomennoksessa hän on Lissu. Kuitenkin, kun Saarenmaan Dromio sanailee naisesta, käytetään hänestä nimeä Maili. Kyseessä on sanaleikki mitoilla ja selkeyden vuoksi päädyimme kutsumaan häntä Mailiksi. Tekstissä viitataan hänen ihonväriinsä ja Shakespearen jäljiltä hän on afrikkalaistaustainen. Tulkinnassani hän ei ole varsinainen palvelija, vaan au pair. Mailia näytellyt laulunopettajaopiskelija Maria Pahlman liittyi työryhmäämme syyskuun lopussa. Hyödynsin hänen laulutaitoaan muutamissa kohtauksissa.

Saarenmaan Dromio kertoo isännälleen liioittelevin sanakääntein suurikokoisesta naisesta, joka himoitsee häntä. Sanailu on nokkelaa ja nykyajassakin melko ronskia. Tulkinnassani Maili ja Saarenmaan Dromio ovat videokuvanneet kiihkeän hetkensä Dromion tabletti-tietokoneelle. Dromio esittelee kotipornovideon isännälleen. Yleisöllekin sitä vilautetaan. Siinä näkyy kiihkeässä aktissa – ihmiskehoja markkeeraamassa – näyttelijöiden sormet. Ronskia kohtausta säestää kullisseista kuuluva antiikin aaria *Plaisir d'amour* Mailin laulamana.

S. ANTIPHOLUS: *Mikä hänen nimensä on?*

S. DROMIO: *Maili, mutta mailinmitta
ja kolme varttia päälle
ei mittaa häntä lonkasta lonkkaan.*

S. ANTIPHOLUS: *Siis aika leveä.*

S. DROMIO: *Yhtä pitkä kuin leveä,
pyöreä kuin maapallo,
voisin löytää hänestä valtakuntia.*

Maili. Turun Dromio (Jussi Jätinvuori) pyytää lohtusuukkoa kihlatultaan Maililta (Maria Pahlman). (Kuva: Ville Saarikoski.)

Kurtisaani – Turun ainoa geisha

Pohtiessani nykyaikaista vastiketta kurtisaanille, tulivat mieleeni thai-hierojat, joita Turustakin löytyy. Päädyin lopulta tekemään kurtisaanista geishan, koska pidin thai-hierojaa lopulta kovin ilmeisenä ratkaisuna. Geishassa jäisi tulkinnan varaan, tarjoaako hän Antipholukselle seksipalveluja, mutta mustasukkaisen Adrianan silmissä jo pelkkä ajanvietto toisen naisen kanssa on pettämistä. Lisäksi visuaalisesti geisha toisi kohtauksiin tietynlaista tyyliä ja arvokkuutta.

Olin ajatellut rakentavani näytelmään klovnikohtauksen ja harjoituksissa olimmekin tehneet muutamia klovnerian perusharjoituksia. Harjoituksissa tajusin, että Kurtisaanin rooli avaa mahdollisuuden siihen. Keksinkin ohjata Saarenmaan Antipholuksen ja Dromion piirtämään maahan taikapiirin, jonka keskelle Kurtisaani jää. Hänen monologinsa aikana ongelmaksi muodostuu taikapiirin rikkominen, jonka hän lopulta onnistuu tekemään.

Kurtisaani. Tulkinnassa Kurtisaanista (Ida Akkila) tuli Turun ainoa geisha. (Kuva: Ville Saarikoski.)

Kurtisaanin rooli kasvoi harjoitusten edetessä, kun mietimme, mistä saamme lisää taltuttajia Turun Antipholuksen ja Dromion riehussa. Kurtisaani paljastuu yllättäen kamppailulajeja hallitsevaksi agentiksi, joka tainnuttaa miehet.

Abbedissa – luostarin johtohahmo

Tulkinnassani Abbedissa oli naispappi, joka oli puvustettu tunnistettavasti lipe-reihin. Hänellä oli harmaa ja lyhythiuksinen peruukki. Rytmiltään hän oli hidas ja hänellä oli korkea auktoriteetti. Mustat pisarakorvakorut olivat muistutuksena kadotetuista kaksospojista. Tarkkanäköisenä ihmistuntijana hän onnistui helposti kaivamaan sanoillaan kuopan Adrianalle, johon tämä lankesi.

Luostarin portilla. Abbedissa (Ronja Siljander, oik.) ei päästä Adrianaa eikä Lucianaa sisään.
(Kuva: Ville Saarikoski.)

ABBEDISSA: *Te rauhoitutte! Hän ei lähde täältä
ennen kuin käytän kaikki keinoni
– siirapit, uutteet, hauteet, rukoukset –
ja palautan miehen kaikki kyvyt.
Kas nunnakunnassamme joka jäsen
on velvoitettu rakkaudentyöhön.
Te voitte mennä. Hän jää luokseni.*

4.5 Angelo ja Balthasar – Antipholuksen ryyppykaverit

Turun Antipholus saapuu kotiinsa myöhässä juhlistamaan liiketuttavien kanssa. Kultakauppias Angelon velkakierre pahenee Antipholusten mennessä keskenään sekaisin ja Angelo nähdään useammassa kohtauksessa. Balthasar esiin-tyy vain yhdessä kohtauksessa.

Kultakauppias Angelo – aikaansa jämähtänyt

Kultakauppias Angelo on totuttu moderneissa ohjauksissa näkemään homoseksuaalina. Miehityksessäni Angeloksi oli valikoitunut Ronja Siljander. Halusin hänen näyttävän miestä, jonka esikuva olisi omaan aikakautensa juuttunut, päihdeongelmainen muusikko. Tyyllistä ilmettä etsin turkulaisista 80-luvun suosikkiyhtyeistä Hanoi Rocksista ja Bogart co:sta.

Angelo. Nuoruuteensa tyylin säilyttänyt Angelo (Ronja Siljander) on tylsistytännyt aivonsa päih-teillä. (Kuva: Ville Saarikoski.)

Balthasar – veli venäläinen

Balthasar on Antipholuksen venäläinen liiketuttava, joka on sonnustautunut perinteiseen vappunenään. Antipholus on luvannut hänelle ja Angelolle illallisen kotonaan, jonne heitä ei kuitenkaan lasketa. Balthasar tynnyttelee vaimolleen suuttunutta Antipholusta ja he lähtevät yhdessä – Antipholuksen ideasta – kotiportilta Kurtisaanin luo.

Balthasar. Antipholuksen liiketuttava Balthasar (Neeme Mänd) juhlii vappua nenä päässä. (Kuva: Jouko Enkelnotko.)

BALTHASAR: *Nyt pitää malttaa, herra,
eihän kiukku tässä auta.
Te pilaisitte sillä maineenne
ja heittäisitte epäilyksen varjon
vaimonne nuhteettomaan kunniaan...*

4.6 Kauppias II, Oikeudenpalvelija ja Nippa – miehet Antipholuksen kimpussa

Arvokkaan kultaketjun päätyminen Saarenmaan Antipholukselle käynnistää väärinkäsitysten sarjan, joka vie jahdatun Turun Antipholuksen hulluuden par-taalle. Kommelluksilta ei vältytä, kun seuraavat roolit ajavat asiaansa.

Kauppias II – itsetuhoinen liikemies

Kultakauppias Angelo on velkaa Kauppias II:lle. Angelo pystyisi kuittaamaan velkansa, kunhan saisi rahat Turun Antipholukselle toimittamasta kultaketjusta. Velanmaksulla on kiire, koska Kauppias II on matkalla Persiaan. Mietimme yh-dessä näyttelijöiden kanssa, että miten voisimme kasvattaa uhkaa, joka tilan-teessa syntyy. Näyttelijöiden ehdotuksesta teimme kauppiaasta itsemurha-pommittajan, jonka vyötäröllä, kaavun alla oli tikittävä aikapommi.

Koska kauppiaan roolin näytellyt Ida Akkila oli myös Kurtisaani, piti roolin ulkoi-nen habitus ratkaista nopeilla vaihdoilla. Teimme hänestä itämaisen kauppiaan, jolla oli kihara, musta peruukki ja parta. Näin Kurtisaanin geisha-meikki jäi suu-relta osin niiden alle.

Kauppias II. Kauppiaalla (Ida Akkila) ei ole aikaa huumorille. Kultakauppias Angelo (Ronja Siljander) toivoo pääsevänsä veloistaan. (Kuva: Ville Saarikoski.)

Oikeudenpalvelija – auktoriteetti mursuviiksissä

Herttuan Oikeudenpalvelijan hahmossa yhdistyvät poliisi ja homoseksuaalinen uniformuleikki. Häntä näytteli Maria Pahlman, jolle liimattiin tuuheat mursuviikset. Auktoriteettia kasvattamaan hänelle annettiin kohtauksiin kaksi koiraa, joita näyttelivät Petri Tuominen ja Neeme Mänd.

Oikeudenpalvelija. Herttuan valtaa valvova Oikeudenpalvelija (Maria Pahlman) on lähetetty Antipholusta pidättämään. (Kuva: Ville Saarikoski.)

S. ANTIPHOLUS: *En ymmärrä.*

S. DROMIO: *Ette vai? Ihan selvästihän
minä tarkoitan sitä joka kulki
kuin bassoviulu nahkakotelossa,
se mies, herra, joka vie
putkaan kaikki sammuneet herrat,
ja säälii rääsyläisiä ja antaa
niille oikein kestävän puvun,
ja huitoo pampulla kuin mauri keihäällä.*

S. ANTIPHOLUS: *Tarkoitat poliisia?*

Tohtori Nippa - klovniterapeutti

Kun Turun Antipholus riehuu, pyytää vaimonsa Adriana tohtori Nipan apuun. Antipholuksen mielestä Nippa on puoskari ja Antipholus luulee hänen olleen illallisella Adrianan kanssa. Tulkinnassani hän on jonkinlainen moderni klovniterapeutti. Tämän yhdessä kohtauksessa esiintyvän hahmon näyttelin itse.

Tohtori Nippa. Nippa (Jouko Enkelnotko) manaa Antipholuksen helvettiin tämän löytyä pupukäsinukke. (Kuva: Ville Saarikoski.)

TURUN ANTIPHOLUS: ...*Matkalla tapasimme kadulla*

*vaimoni, kälyni ja heidän kanssaan
myös joukon heidän rikostovereitaan,
joukossa Nippa, kaitakasvokonna,
luurankomainen paskapuoskari,
katala kuoppasilmä ketale,
ja langanlaiha pilapovari,
elävä raato...*

5 SHAKESPEARE PIIRTÄÄ IHMISMIELLEN ÄÄRIVIIVAT

The Comedy of Errors on näytelmä, jossa Shakespeare tutki identiteettiä: Antipholus etsii Antipholusta, eli itseään. Mielestäni ei ole sattumaa, että näytelmässä pareja on aina kaksi. Ihmisen kehossa symmetria toistuu monissa kohdin: mm. kädet, jalat, silmät, korvat ja aivopuoliskot. Ajatuksissani Shakespeare piirtää ihmisen eri puolet Antipholuksista, Dromioista sekä naisista, Adrianasta ja Lucianasta.

Yliminä ja ego

Dromion ja Antipholuksen suhde on tulkintani mukaan kuin psyyken yliminän ja egon suhde. Yliminä, Antipholus, herrana vaatii egoa, Dromiota, palvelemaan pyrkimyksiensä saavuttamiseksi. Ego saa ottaa vastaan iskut reaali maailmassa. Näin Dromio on erottamaton osa isäntäänsä. Antipholus nimittääkin Dromiota ”elämänsä almanakaksi”. Kreikan kielellä *dromos* tarkoittaa tietä ja suuntaa.

Orja. Turun Dromio (Jussi Jätinvuori) palvelee herraansa parhaansa mukaan, eikä ymmärrä tämän oikkuja. (Kuva: Ville Saarikoski)

TURUN DROMIO: *Aasi olen todella, yhtä pitkä
palveluaika kuin aasin korvat
—syntymästä tähän hetkeen,
—ja vain tällejä olen häneltä
saanut palkaksi.*

Tunne ja järki – minä ja itse

Antipholuksen voidaan nähdä edustavan järkeä, Adrianan tunnetta. Kultasepältä tilatun kultaketjun tehtävä on vahvistaa tunteen ja järjen liitto. Mustasukkainen Adriana vannottaa miestänsä olemaan riistämättä itseään pois minusta, koska sillä olisi tuhoiset seuraukset. Esko Elstelän käänöksessä tulee ajatus minästä ja itsestä selkeästi esille, mikä oli minulle yksi tärkeä syy käyttää hänen suomennostaan. Adrianan esittämä vaade on samalla rehellisyyden vaade minulle itseä kohtaan: Järjen ei saa pettää tunnetta, tai muutoin minä ja itse molemmat hukkuvat.

Syömään! Adriana (Tiia Sorjonen) houkuttelee Saarenmaan Antipholusta (Tito Tuononen) kotiin syömään. Saarenmaan Dromio (Valtteri Haliseva) seuraa sivusta. (Kuva: Ville Saarikoski.)

ADRIANA: *Voi miten, puolisoni, miten saatoit
noin vieraantuakin pois itsestäsi?
Niin, itsestäsi, koska minusta:
olenhan jakamatta, lujasti
kaikista parhain osa sinua!
Siis älä repäise pois itseäsi,
kun tiedät, rakas, että helpommin
pudotat mereen vesipisaran
ja poimit samana sen takaisin,
täsmälleen yhtä suurena kuin ennen,
kuin riistät itsesi pois minusta
viemättä minuakin mukanas.*

Minä ja sinä

Rakastunut Syrakuusan Antipholus sanoo Lucianalle tämän olevan sielu, silmät ja sydän. Rakastuneen ihmisen identiteetti muuttuu, kun minästä tulee sinä.

LUCIANA: *”Rakas” on sisko! Mikä muistin vei?*

S. ANTIPHOLUS: *Siskosi sisko.*

LUCIANA: *Siskoni siis.*

S. ANTIPHOLUS: *Ei –*

*vaan sinä jonka tunnen sielukseni,
silmäni silmä, sydän sydämeni,
elämä, onni, toiveitteni kohde,
taivas maan päällä, aurinkoni hohde.*

LUCIANA: *Tuota on sisareni enkä minä.*

S. ANTIPHOLUS: *Saat olla sisar – minä olen sinä.*

Kokonaisuus palasista

Ja niin kuin Shakespeare piirtää *Hairahduksissa* ihmisen eri roolihenkilöistä, samalla tavalla halusin näyttelijöiden rakentavan Shakespearen osasista loppukiitoksissa. Kolmannen vuosikurssin nukketeatteriopiskelija Bea Wilén suunnittelei, valmisti ja maalasi kaksikulotteisen, kaksitoistaosaisen näköisnuken. Shakespeareksi kasattu nukke kumarsi lopussa yhdessä näyttelijöiden kanssa.

Shakespeare-nukke. Kaksitoistaosainen nukke koottiin palasista näyttelijöiden avulla loppukiitoksiin. (Harjoituskuva: Bea Wilén.)

6 PANOS JA ANTI

Hairahduksien harjoitukset alkoivat syyskuussa 2014. Harjoitusprosessi oli lyhyt ja intensiivinen. Ensi-ilta oli 19.11.2014. Toimin lopulta useammassa roolissa, kuin mitä olin lähtökohtaisesti ajatellut. Olin ohjaaja, tekstin sovittaja, tuottaja, hää- ja videokuvausjärjestäjä, sekä näyttelijä. Lisäksi puvustin nuket ja puolet näyttelijöistä, juoksin maskeeraustarvikkeiden ja tarpeiston perässä. Rahoitin esitystä 1900 eurolla. Onnistuin saamaan esitykseen muutamia sponsoreita, joiden panoksen arvo oli noin tuhat euroa.

Vuosia vanha unelma kuulla viron kieltä *Hairahduksissa* toteutui. Se toimi parhaiten vironkielisen koeyleisön vieraillessa. Näyttelijäntyöllisesti vieraan kielen sisällön avautuminen olisi kaivannut tarkennusta näyttelijöiden keholliseen ilmaisuun ja näyttämöpuheeseen. Toki vironkieliset osuudet olisi voinut myös tekstityksin projisoida, mutta halusin haastaa näyttelijöitä ja yleisöä.

Prosessointi nukkien kanssa jäi vähän puolitiehen, mutta ne antoivat suuntaviivaa siitä, mihin niistä olisi. Jos käytössä olisi taitava vatsastapuhuja, voisi Antipholus ja Dromio -pari toimia yhdelläkin näyttelijällä. Haaveilen mahdollisuudesta toteuttaa näytelmä nukeilla, jotka on valmistettu mittatilauksena.

Köysiteatteri oli varsin oivallinen näyttämö toteuttaa *Hairahduksia*. Tilan tekniset mahdollisuudet tulivat mielestäni hyvin hyödynnettyä. Visuaaliseen puoleen olin melko tyytyväinen. Valosuunnittelija Marko Kallela loihti vivahteikkaat valotilanteet, joita oli lopulta 102. Valokuva- ja videoprojisoinnit rikastuttivat lavastuksen pelkistettyjä elementtejä. Toimin lavastajana ensi kertaa ja sain suunnittelu- ja toteutusapua Taideakatemiaan pajan henkilökunnalta. Puvustuksessa ja lavastelementtien kankaiden kanssa minua auttoi Taideakatemiaan Mervi Kuittinen. Visuaalinen ilme oli lopulta värikylläinen ja leikittelevä.

En lähestynyt näytelmää helpoimman kautta. Valitut elementit tekivät kokonaisuudesta melko monimutkaisen hallita ja toisaalta katsojana seurata. Henkilöohjaaminen oli etupäässä hauskaa ja palkitsevaa. Mielestäni onnistuin hyvin

näytelmän miehityksessä. Työryhmä sai kohelluskomediaksi nimittämässäni teoksessa tehtäviä enemmän, mitä ehkä osasi alussa odottaa.

Kouvolassa näyttelijäharjoittelijana sain suuren haasteen näytellä molemmat Dromiot vuonna 1998. Psykologinen prosessi oli kivulias ja ymmärsin myöhemmin kipujen olevan sidoksissa näytelmän nostattamiin, identiteettiin liittyviin kysymyksiin. Kipurien jälkeen huomasin matkanneeni Shakespearen vanavedessä juuri oikean tien identiteettini etsinnässä: Kaksosten lailla kuljin selkää edellä kohti tulevaa ja itsensä löytämistä.

Monelle taiteilijalle 27 vuoden ikä on koitunut kohtalokkaaksi ja sen ikäinen olin tuolloin. Suurin piirtein samanikäinen on ollut Shakespearenkin *The Comedy of Errors* kirjoittaessaan. Arvelen hänenkin käyneen lävitse näytelmän teemoja omassa elämässään. Shakespeare ja *Hairahduksia* toimivat aikoinaan Kouvolassa kättilönä näyttelijän ammatti-identiteetin synnyttämässä. Nyt – kuusitoista vuotta myöhemmin Turussa – saivat ne toimia samassa tehtävässä ohjaajalle.

Nöyrä kiitos *Hairahduksista* Sinulle, Shakespeare! Selvisin haasteesta.

Ohjaaja. Taideakatemian yössä ohjaajakin (Jouko Enkelnotko) sai vetää tutun yllensä näytelmää esitellessään. (Kuva: Iidaliisa Pardalin.)

LÄHTEET

- Elstelä, E. 1980. Hairahduksia (The Comedy of Errors). Helsinki: Näytelmäkulma.
- Meri, G. 1963. Eksituste komöödia (The Comedy of Errors). William Shakespeare. Kogutut teosed, köide III, Komöödiad I. Tallinna: Eesti Riiklik Kirjastus.
- Traversi, D. 1960. Shakespeare: The Early Comedies, Lontoo: Longmans Green & Co.
- Holden, A. 2003. William Shakespeare. Helsinki: Gaudeamus.
- Opetushallitus 2015. Etälukion äidinkielen verkko-opinnot. Viitattu 2.2.2015.
<http://www02.oph.fi/etalukio/aidinkieli/kurssi4/draama-pyrki.html>
- Teatterin tiedotuskeskus Tinfo 2015. Ilona-tietokanta. Viitattu 27.2.2015.
www.ilona.tinfo.fi
- Wikipedia 2015. Viitattu 27.2.2015.
http://en.wikipedia.org/wiki/The_Comedy_of_Errors
- Paavolainen, P. 1997. Eurooppalaisen teatterin historiaa -verkkoaineisto, luku 1.VI. Helsinki: TEAK.
- YLE 2013. MOT. Viitattu 4.3.2015.
<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/10/14/veljeskansojen-vankirumba-kasikirjoitus>
- Sheknows 2015. Baby name meanings. Viitattu 2.3.2015.
www.sheknows.com/baby-names/name/adriana
www.sheknows.com/baby-names/name/luciana

LIITTEET

Liite 1. Näytelmän juliste, yksi (1) sivu.

Liite 2. Näytelmän käsiohjelma, neljä (4) sivua. Tekijät: Jouko Enkelnotko ja Jani Pihlajanmaa.

Shakespeare - Enkelnotko

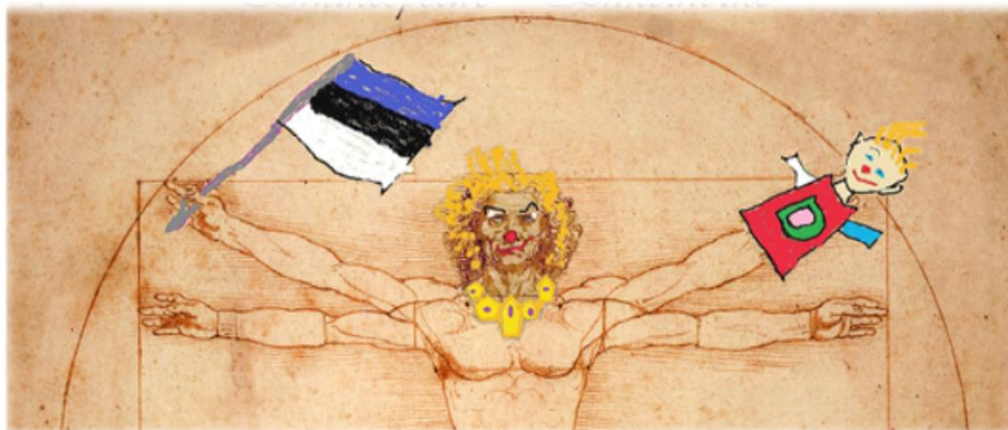
Hairahduksia
- the Comedy of Errors -

William Shakespearen kohelluskomedia Turun Taideakatemiassa,
aikuisopiskelija Jouko Enkelnotkon opinnäytetyönä.

Esitykset Taideakatemian Köysiteatterissa (Linnankatu 56, Turku):
ke 19.11.2014 klo 19 • to 20.11. klo 19 • pe 21.11. klo 19 • la 22.11. klo 14
Liput 10/5€ • lippuvaraukset@turkuamk.fi

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Esitys on Teatteri-ilmaisun ohjaajaksi (AMK) aikuisopiskelevan opinnäytetyö.
Seuraava haku aikuisten 1,5 vuoden monimuotokoulutukseen teatteri-ilmaisun ohjaajaksi (AMK) on jälleen keväällä 2015.

William Shakespeare
Hairahduksia

Ensi-ilta Turun Taideakatemia Köysiteatterissa ke 19.11.2014. klo 19:00.

Ohjaus ja sovitus: Jouko Enkelnotko

Suomennos: Esko Elstelä

Vironkieliset osuudet: Georg Meri

Rooleissa ja nukeissa:

Egeon, saarenmaalainen kauppias: Petri Tuominen *

Herttua, videolla: Pentti Halonen, dramaturgian lehtori

Turun ja Saarenmaan Antipholus: Tito Tuononen **

Saarenmaan Dromio: Valteri Haliseva *

Turun Dromio: Jussi Jätinvuori **

Adriana: Tiia Sorjonen *

Luciana: Saara Suni **

Maili ja oikeudenpalvelija: Maria Pahlman ***

Emilia, Abbedissa ja kultakauppias Angelo: Ronja Siljander *

Kurtisaani, Kauppias II: Ida Akkila *

Egeon nuorena, Kaupmees I, Balthasar: Neeme Mänd

Tohtori Nippa: Jouko Enkelnotko

* Ensimmäisen vuosikurssin teatteri-ilmaisunohjaajaopiskelija,

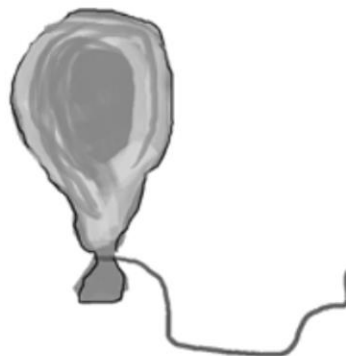
** Kolmannen vuosikurssin teatteri-ilmaisunohjaaja opiskelija.

*** Musiikkiakatemia laulunopettajaopiskelija,

**** Nukketeatterin kolmannen vuosikurssin opiskelija,

***** Elokuvan ja television koulutuksen kolmannen vuosikurssin opiskelija

Ohjaava opettaja: Minna Haapasalo
 Nuketuksen ja nukkenrakennuksen opetus: Aati Saarva ****
 Nukkevihjeistus: Ari Ahlholm
 Nukkien valmistus: Näyttelijät, Bea Wilen ****, Mervi Kuittinen,
 Tarja Hemminki-Tuominen, Jouko Enkelnotko
 Sorminuket ja Shakespeare-siluetti: Bea Wilen ****
 Puvustus: Jouko Enkelnotko, Mervi Kuittinen, näyttelijät
 Dromioiden haalarit: psykologian opiskelijat Tiina Danbom ja Taija Teppola, (UTU)
 Maskeerauksen suunnittelu: maskeeraajaopiskelija Rose Snell (TYA)
 Ohjaava opettaja, TYA: Tuula Lähteensuu
 Maskeeraustarvikkeet, yhteistyössä: Make It, Raila Ojala
 Peruukit: Taideakatemia, Jouko Enkelnotko, Carnevalia
 Tarpeisto: Jouko Enkelnotko
 Lavastussuunnittelu: Jouko Enkelnotko
 Tuotanto: Jouko Enkelnotko
 Videoiden kuvausjärjestely: Jouko Enkelnotko
 Markkinointi ja tiedotus: Jouko Enkelnotko, Jani Pihlajamaa
 Juliste: Jouko Enkelnotko, Jani Pihlajamaa, Leonardo da Vinci
 Valokuvat: Ville Saarikoski
 Videokuvaus: Johannes Repo *****, Ville Saarikoski
 Videoleikkaus: Johannes Repo ****
 Äänisuunnittelu: Jankke Laaksonen, Johannes Repo*****, Jouko Enkelnotko
 Äänitykset: Jankke Laaksonen
 Kaelakee hääl -taustanauha: Kari Mäkiranta
 Valosuunnittelu: Marko Kallela
 Valoajat: Jenni Kontio * ja Loviisa Grubert *
 Videoprojisoinnit ja ääniajot: Johannes Repo ****
 Ohjaajan assistentti ja harjoituskuiskaaja: Loviisa Grubert *
 Lavastusrakennelmat: Jari Uusitalo, Timo Muikku, Neeme Mänd

Lavastusassistentti: Bea Wilen ****

Pintakäsittely: Neeme Mänd, Bea Wilen ****, Jouko Enkelnotko

Metallirakenteiden materiaalit: Zenith Installation Oy

Kankaat: Mervi Kuittinen, Neeme Mänd, Bea Wilen ****, Jouko Enkelnotko

Kaupunkikuva-maalaukset: kuvataideopiskelijat Jussi Riihelä ja Aleksi Liimatainen

Projisointipaperi: Antero Paavola, kuvataide

Kahvila: Mari Koskiniemi

Viron kielen konsultointi: Varsinais-Suomen Viro-keskus, Mari Jurtom ja

Annika Arminen

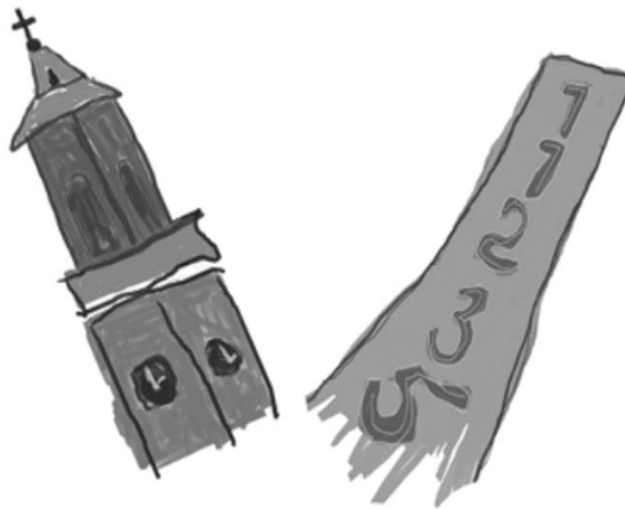
Koyleisössä kommentoimassa: Eestlaste klubi

Yhteistyössä: Kirsi Äyräs, Viro-keskuksen toiminnanjohtaja

Hääkuvan puvut: Angelica Brides, Dressmann

Hääkuvan maski: Rose Snell (TYA)

Ylioppilaslakit: Fredrikson

William Shakespeare

Häirähduksia / Eksituste Komöödia

(The Comedy of Errors)

ke 19.11. klo 19

to 20.11. klo 19

pe 21.11. klo 19

la 22.11. klo 14

Esityksen kesto väliaikoinen n. 2 tuntia.

Esitysoikeudet: Näytelmäkulma - Nordic Drama Corner Oy

Ohjaajan sana

Olette saapuneet katsomaan vanhaa unelmaa. Tämän näytelmän olen toivonut tekeväni jo kuusitoista vuotta. Turun Taiteen ja Viestinnän oppilaitoksessa aikoinaan opiskelleena, Kouvolasta työpaikan saaneena ja siten opiskelut kesken jättäneenä ja kohta kaksikymmentä vuotta alalla toimineena konkarina, palasin Turkuun suorittamaan tutkinnon loppuun ja toteuttamaan Hairahduksia. Shakespeare ja Hairahduksia toimi aikoinaan apuna näyttelijän synnyttämisessä. Nyt ne saavat toimia kättilöinä ohjaajalle.

Näytelmän kepeän juonen alle kätkeytyy paljon kauneutta ja viisautta. Hairahduksia on hyvä näytelmä uransa alkuvaiheessa oleville näyttelijöille ja lopputuloksessa näkyy juuri oikealla tavalla nuoruuden into ja raikkaus. Tulkintani on kohelluskomedia, jonka tyyllilajin näyttelijät nappasivat muitta mutkitta. Nuket esityksessä luovat perspektiivileikin, joka ulottaa lonkeronsa myös alitajuntaan. Viron kieli nostaa erehdykset toiseen potenssiin ja tuo laajemman merkityksen identiteetin etsintään.

Panostus on ollut suuri ja paljon on pitänyt valaa uskoa siihen, että saan tämän tehtyä. Harjoitusaika oli lähtökohtaisestikin hirveän lyhyt ja tiivis, paineensietokyvyn käydessä monasti ääri rajoilla. Työryhmä ja Taideakatemia henkilökunta on pitänyt minut raiteilla ja unettomina yön tunteina kokonaisuutta on voinut suunnitella eteenpäin. Kiireen tuntu alkaa nyt hellittää ja yleisön voi päästää sisään. Lopulta Antipholus löytää kadonneen veljensä Antipholuksen, eli itsensä. Älyn ja tunteen liitto vahvistetaan kultaisella ketjulla. Vihdoin.

Hairahtukaa!

Teidän,

Jouko Enkelnotko

Kiitos:

Esa Pukero, Eero Linjama, Vahtimestarit, Rauno Lahtinen, Risto Käsälä, Aleksi Kumpula, Inkeri Raittila, Pirkkoliisa Tikka, Karmo Mende, Ingo Normet, Kouvolan Teatteri, Arkea, Tanssiteatteri Eri, Starkki, Turun Linna, Honkajoen Teatteriseurue ry, Aulikki ja Jukka Koskiniemi, Terhi Niemelä, Kaija Uusipaasto, Juha Leivo, Din Sko, Carnevalia, Tiger, Burger King, Turun Taksit, Turun joukkoliikenne, Föri.

Kiitos, Shakespeare.

Dressmann®

